

BALKEZESKÉNT A MUNKA VILÁGÁBAN

Bevezetés

Világunk alapvetően jobbkezes. A lakosság körülbelül 15%-a balkezes. Ez az arány a legmagasabb becslés, amit kutatásunk során találtunk. Vannak feltevések, melyek szerint minden hatodik ember balkezes, van, aki szerint minden hetedik. Mindenhol az olvasható, hogy „pontos felmérés”, „nyilvántartás” még nem készült a balkezesekről. Az biztos, hogy az emberek legalább 85%-a jobbkezes. Mára a nyugati társadalmakban állítólag folyamatosan nő a balkezesek száma. A világ kezd figyelni a balkezesekre, ezért is kaptak világnapot, melyet augusztus 13-án tartanak 1976 óta.

Kutatásunk alapjai, eredete

Kutatásunkkal mi sem a balkezesek számát szeretnénk volna felmérni, hanem a balkezesek helyzetére voltunk kíváncsiak. Mivel mind a ketten balkezesek vagyunk és pályakezdés előtt állunk, így szerintünk érthető, hogy a munkavállalás szempontjából közelítettük meg a kérdést. Abból indultunk ki, hogy egy balkezesnek akár a zöldséghámozóval is meggyűlhet a baja, de problémát jelenthet egy olló vagy egy kés is. Ezeket a tárgyakat ugyanis a leggyakrabban „jobbkezesre” készítik. Juditot számtalanszor szidták le azért, hogy milyen csúnyán vágja a kenyeret, az ollótól hányszor görcsölt már be a keze technikaórákon, mert a jobbkezes olló átforgatva iszonyatosan nyomja az ujjakat. Témaválasztásunkhoz az utolsó csepp a pohárban a New York-i metró volt. Krisztián a nyáron tett kirándulást a híres metropoliszban és igen csak meggyűlt a baja a tömegközlekedéssel. A jegyellenőrző automaták a jobbkezesek számára kedvezőbb elhelyezésűek. A balkezeseken pedig keresztbe nyúlásuk közben türelmetlen emberek gázoltak át. Akkor még nem is tudta, hogy 1989 júniusában az angol Daily Mail újságban megjelent egy panaszos olvasói levél, amelyben felháborodott balkezesek nem győzték hangsúlyozni mennyire kényelmetlen az átnyúlás a jobb kezesekre tervezett automata jegyellenőrző rendszeren. Ha a hétköznapi apró dolgok ilyen nehézségeket okoznak, akkor milyen lehet a helyzet egy munkahelyen?

Hipotéziseink, feltevéseink

Mindent összevetve szerintünk a balkezesek nehezebben boldogulnak a munka világában, mivel több nehézséggel találkoznak. A nehézségek nem egy állás megszerzésével, hanem inkább a munka elvégzésével adódnak. Főleg a munkaeszközök, szerszámok okozhatnak bonyodalmat. Néha a legalapvetőbb eszközök, mint a számítógép egere vagy a számológép

elhelyezése is gondot jelenthet egy balkezes számára. A primer kutatás megkezdése előtt az alábbi előfeltételezéseket tettük:

- A balkezesek számos nehézséggel találkoznak a munkahelyükön a munkájuk elvégzése közben.
- A bizonyos munkaeszközök és szerszámok többsége jobbkezesekre szabottak, így a balkezeseknek használatuk gondot okoz.
- Az általunk olvasott szakirodalom szerint a balkezesek között több az iskolaelhagyó, és a tanulási nehézségekkel küzdő.

A szekunder kutatás első része előtt az alábbi hipotéziseket alkottuk meg:

- A pedagógusok szakmailag nem elég felkészültek ahhoz, hogy teljes mértékben tudják segíteni a balkezes gyermekeket.
- Ha nem is minden esetben tudnak segíteni a gyerekeknek, a tanárok magas fokú segítő attitűddel rendelkeznek.
- A modern pedagógus már nem szoktatja át a balkezes gyermekeket.

A szekunder kutatás második egységének végrehajtása előtt a következő előfeltételezéseket tettük:

- Kevés olyan üzlet áll a balkezes vásárlók rendelkezésére, ahol speciálisan a számukra kifejlesztett eszközöket lehetne vásárolni.
- Amennyiben kapható balkezes eszköz a boltban, az jóval drágább, mint a jobb kezes fajta.

Kutatásunk folyamata

Először megpróbáltuk összegyűjteni a balkezesek közös jellemzőit, majd összeállítottuk a kérdőívet. Számos információt tudtunk meg a témával kapcsolatban, és rejtett képességeinkre is fényt derítettünk. Judit megállapította, hogy akárcsak Da Vinci, ő is tud tükörírással írni, ami balkezes vonás. Krisztián pedig nagyon sokszor önmagára ismert, amikor a „Balkezes a

gyermek”¹ c. könyvben arról olvasott, hogy a balkezes gyerekek hogyan veszik fel a nadrágjukat, a zoknijukat, valamint a cipőjüket (először a jobb oldalt, mert a ballábukon egyensúlyoznak) – persze ez csak egy példa a sok közül.

Az elméleti háttér feltérképezése után nekiláttunk a kutatási területek összeállításának, majd az eredményekkel összhangban összeállítottunk egy kérdéssort. Ez képezi a primer kutatásunkat. Ennek középpontjában a balkezes emberek munkavállalási körülményei, az átszoktatás kérdésköre és a mindennapokban megjelenő nehézségek állnak. A kérdőívben az általános szociográfiai kérdéseken kívül nyitott és zárt kérdéseket is feltettünk, valamint likert-skálát is használtunk. A minta felvétele eleinte hólabda módszerrel történt, majd az utca emberét is megkérdeztük Győrben. Munkánkat nehezítette, hogy olyan balkezes aktív munkavállalókat kellett találnunk, akik kellő tapasztalatokkal rendelkeznek vizsgálatunkhoz. Szekunder kutatásunkban az átszoktatást a pedagógusok szemszögéből vizsgáltuk, ehhez is a kérdőíves vizsgálatot választottuk. Ebben az esetben az általános érvényű kérdéseken kívül nyitott és zárt kérdéseket tettünk fel arra vonatkozóan, hogy a pedagógusok hogyan viszonyulnak a balkezes gyermekekhez, mennyire próbálnak nekik segíteni, vagy az átszoktatás mellett döntenek-e.

A begyűjtött kérdőívek válaszait a kutatás után megvizsgáltuk és analizáltuk. Az összegyűjtött adatokat regisztráltuk, majd újra átvizsgáltuk a kapott eredményeket, deformációs tényezők után kutatva.

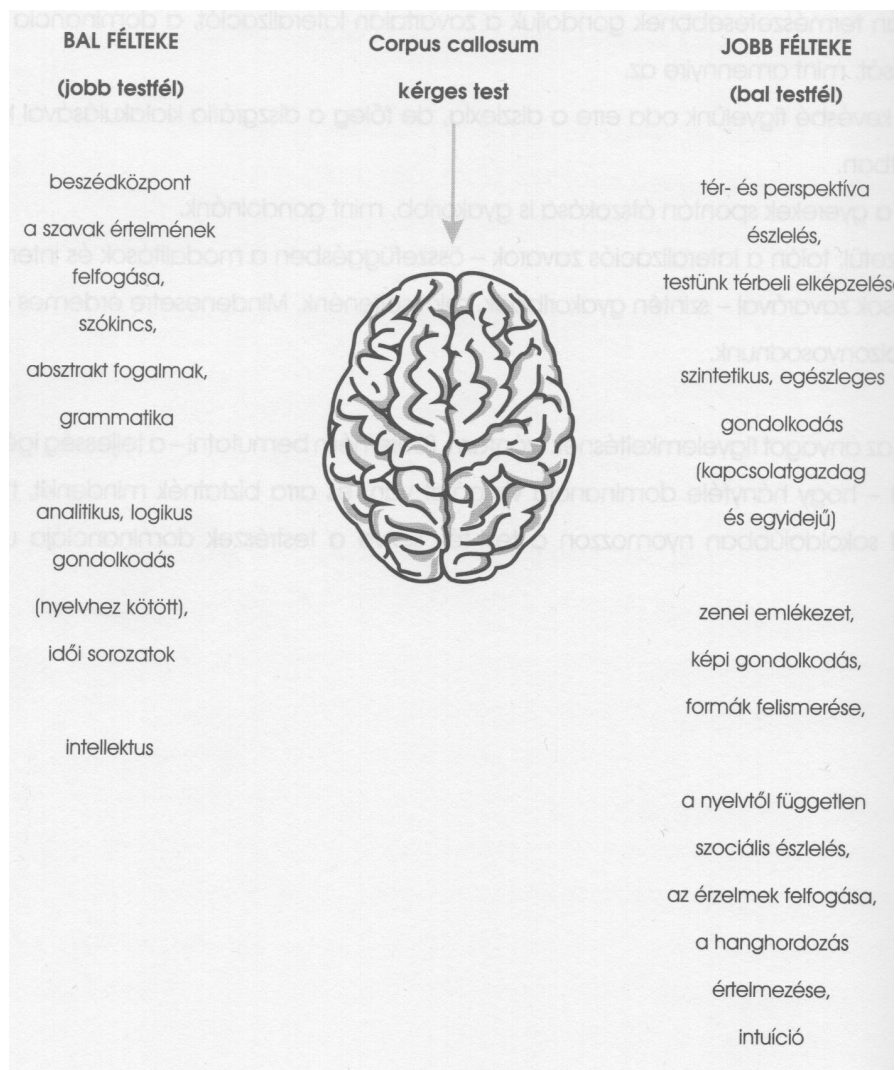
Végül felállítottuk a végső következtetéseinket és összevetettük a kutatás megkezdése előtt felállított hipotézisekkel, majd levontuk a konzekvenciát és megterveztük a kutatás esetleges folytatásainak lehetséges irányait.

Laterális dominancia elmélet

A balkezesség megértéséhez először meg kell ismernünk agyunk szerkezetét és annak működési elvét, mivel a balkezes hajlam kialakulásánál fontos szerepet játszik az egyén agyi struktúrája és szerveződése, mely kihat a pályaválasztásra is.

¹ Lásd a Forrásoknál

Az agy alapján véve 3 részre osztható fel. Bal és jobb agyféltekére, valamint a kettő között elhelyezkedő kérges testre. A nagyagyban működő folyamatok, funkciók féltekénként eltérőek, ezeknek összehangolt szervezéséért felel a kérges test. Az agy csak akkor tudja megfelelően teljesíteni a feladatát, ha a két félteke közötti kommunikáció és munkamegosztás harmóniában van. A féltekék funkcióinak megosztását nevezik funkcionális aszimmetriának.

1. ábra: Az agyféltekék szerveződése és funkciói (Forrás: HUBA 2010:64)

A bal félteke felelős a jobb test-fél irányításáért, a jobb pedig a bal test-félért. A bal félteke a jobb test-fél szenzoros és motoros funkcióiért felel, valamint a beszéd, a szókincs, a tartalom és a grammatikus kifejezőmódot. A jobb félteke a tér és a perspektíva felelőse, segíti elhelyezni az egyén testét a térben. Ezen kívül a képi gondolkodás központja, a forma és a megjelenés felismerését is végzi. A jobb féltekének köszönhetjük, hogy a komplex

összefüggéseket képesek vagyunk átlátni. A zenei dallamok feldolgozása és a szavak helyes hangsúlyozása is itt történik, ennek segítségével tudjuk észlelni a non-verbális szociális percepciót, az érzelmek felfogását. Mindezek nagyban hozzájárulnak a sikeres kommunikációnkhoz. Valószínűleg ezért is alakult ki az a tévhit, hogy a balkezesek „humán beállítottságúak”, a jobb kezesek, pedig a reáltantárgyakban jeleskednek. Ez persze nem más, mint általánosítás, hiszen mindannyian mások vagyunk, máshoz értünk és más dolgokban vagyunk gyengébbek, de az ember természeténél fogva szeret általánosítani, kategóriákba sorolni és címkéket adni.

A jobb agyféltekére jellemző tulajdonságok: ösztönös, geometrikus, irracionális, szubjektív, jó humorérzékkel rendelkező, jó színelemző képességű, erőteljesebb érzelmi reakciójú (bal arc fél irányítása), elkerülő viselkedésű.

Ezzel szemben a bal agyféltekére jellemzőek: intellektuális, algebrikus, racionális, objektív, humorérzék hiánya, kezdetleges színelemzés, következtető, közelítő viselkedés.

Tehát minden bizonyossággal kijelenthető, hogy az eltérő kezesség kialakítása a két agyi félteke munkamegosztásán és dominanciáján alapul. Páros szervek esetén megfigyelték a tudósok, hogy az egyik oldali szervünket előnyben részesítjük. Ilyen szerv lehet a kéz, a láb, a szem vagy fül. Így ez a szabály a kézhasználatra is érvényes. Ezt a laterális dominancia fogalmával írjuk le: „A test egyik felének az ellenkező oldali testrészekkel szembeni előnyben részesítése, jobb teljesítőképessége.”² Ebből következik, „ha a jobb félteke a felelős a bal test-félért, akkor nagy a valószínűsége, hogy a balkezeseknél ez a félteke jut vezető szerephez a domináns test-fél kialakulásában is. Ez azonban csak valószínűség, mert a bal kéz dominanciájának többféle oka lehet.”³

Van, aki dominánsan a jobb kezét használja, és a balkeze nagyon ügyetlen. A balkezeseknek általában ügyesebb a jobb keze. Ennek oka lehet, hogy a balkezeseknek meg kell tanulniuk használni a jobbkezes eszközöket is. A nonverbális kommunikáció során figyelték meg azt, hogy a balkezes emberek mind a két kezükkel gesztikulálnak, míg a jobbkezes emberek legtöbbször csak a jobb kezét használja. Arra, hogy megállapítsák ki milyen kezes, és milyen mértékben az, a nemzetközileg elismert Edinburgh Handedness Inventory tesztet használják.

² A fogalom forrása egy interneten fent lévő prezentáció. Ennek elérhetőségét a Forrásoknál megadtuk.

³ HUBA: A pszichomotoros fejlesztés gyakorlati kézikönyve, 2010:65

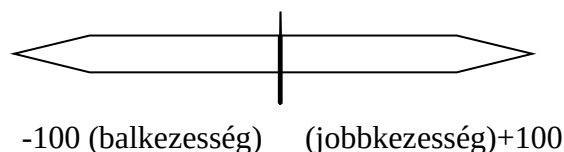
Az alábbiakban leírt tesztet 1971-ben mutatták be, és a mai napig a hasonló tesztek alapját képezi. A vizsgálat elméleti alapját az a nézet képezi, miszerint a kézpreferenciát a különböző cselekvések, például az írás, rajzolás, eszközhasználat határozzák meg. A tesztet kitöltő személy, az alábbi tevékenységi körökben bejelöli, hogy melyik kezével végzi azokat.

	Mindig bal	Általában bal	Nincs preferencia	Általában jobb	Mindig jobb
Írás					
Rajzolás					
Dobás					
Ollóhasználat					
Fogkefehasználat					
Késhasználat (villa nélkül)					
Kanálhasználat					
Seprű fogás (felső kéz)					
Gyufa meggyújtása (amelyik kézben a szál gyufa)					
Doboz kinyitása (amelyikkel nyitjuk)					

2. ábra: A laterális hányados kiszámolására használatos táblázat

A teszt kiértékelése pont alapú. A „mindig” típusú válaszok 2-t, az „általában” típusúak 1-et, a „nincs preferencia” válaszok pedig 0 pontot érnek. A pontozás után külön kell összesíteni a jobbos, és külön a balos válaszokat. Az alábbi képletbe helyettesítve az értékeket megkapjuk a lateralitási kvóciént (LQ). Azaz, hogy melyik kezünk, illetve ez által agyféltekénk a domináns.

$$LQ = \frac{(J - B)}{(J + B)} * 100$$

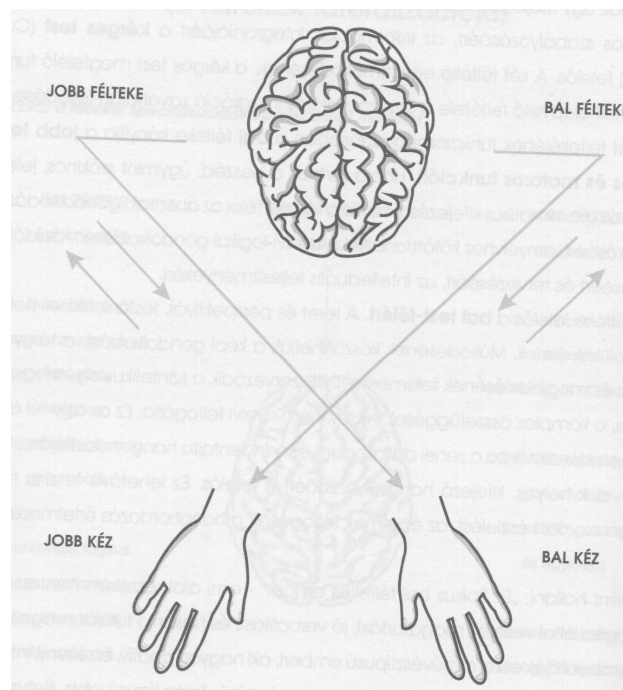

3. ábra: A laterális hányados kiszámolásának képlete

4. ábra: Az LQ értéket szemléltető számegyenes

„Az LQ értéke -100 és +100 között váltakozhat. A negatív érték a bal, a pozitív érték pedig a jobb kéz dominanciáját jelzi. A dominancia foka az LQ értékének $-/+100$ -hoz való tendálásával erősödik, vagyis a -90 erősebb bal oldali dominanciát jelez, mint a -40, a +90 pedig erősebbet, mint +40.” Ugyanakkor élnek olyan emberek is, akiknek az LQ értékük a nullához közelít. Őket hívjuk kétkezeseknek. Ez a fogalom a közvéleményben gyakran téves módon szerepel, mivel mindkét kéz egyenértékű használatával azonosítják. Vizsgálatok bizonyítják, a kétkezes emberek is bal vagy jobb kezesek, azzal a különbséggel; hogy a cselekvő kezüket a segítő kezükkel felváltva használják.

Fontos leszögezni, egy személy valamelyik kezének szívesebb használata nem határozza meg a kéz motorikájának minőségét. Az „ügyetlenebb” kéz fejleszthető. A legjobb példa erre Leonardo Da Vinci. Nem tudni pontosan, hogy a reneszánsz korában élő polihisztor születésekor jobb vagy balkezes volt, de idős korára bal kezét használta. Lehet, hogy jobb kezének betegsége miatt, kényszerből tért át, de nem biztos. Egyes feltevések szerint festeni mindig is bal kézzel festett. A jegyzeteit is tükörírással készítette, ami szintén a balkezességre utal. Azonban polihisztor személyisége arra enged következtetni, hogy egyformán használta mind a két kezét. Lehet, hogy már Ő is rájött arra, hogy kapcsolat van a kézhasználat és az agy funkciói között, ha nem is a mai módon, tudományos szinten tette ezt. Lehet, hogy tudatosan fejlesztette mind a két kezét, és ezért tudott kiemelkedő életművet hátra hagyni.

5. ábra: Kereszt dominancia modell (Forrás: HUBA 2010:66)

A kereszt dominancia miatt lehet az, hogy a balkezeseknek jobb a kommunikációs képességük, ugyanis nagy átlagban a jobb agyfélteke dominál náluk, ahol a beszédközpont található. A térlátás központja is a jobb agyféltekében található, és lehetséges az is, hogy a térlátás és a beszédközpont egymás működését gátolja, vagyis az egyik dominánssá válik.

A balkezesség kialakulásának lehetséges okai

Az őskorból származó régészeti leletek arról tanúskodnak, hogy az ősemberek eszközeiket kétkézre készítették – mindkét oldalát megélezték - így valószínűleg, mind a két kezüket használták, vagy egyenlő arányban lehettek a jobb és balkezesek. A jobbkezesség túlsúlyba kerülése a leletek szerint nem az emberiséggel egyidős. De akkor mikor borult fel az egyensúly a jobb és balkezesség között? Vannak, akik ezt a hadviselés kialakulásához kötik. Mégpedig azért, mert a szív a testben kissé balra helyezkedik el, így ezt az oldalt kellett védeni. A pajzsot kezdték el balkézben tartani, a jobb kéznek a kardforgatásban kellett jeleskedni. Ez a „hagyomány” valahogy megmaradt, és így kerülhetett túlsúlyba a jobbkezesség.⁴

Azt még a mai napig sem tudják, hogy miért alakul ki a balkezesség. Illetve, hogy miért csak ilyen kevés embernél tapasztalható. Számos elmélet vár bizonyításra. Az azonban biztos, hogy abban az esetben, ha mindkét szülő balkezes, a születendő gyermek nagyobb valószínűséggel lesz balkezes (46%). Ez a genetikai elmélet, ami számos körben ma még vitatott kérdésnek számít.⁵ De az, hogy a balkezesség öröklött, tanult, vagy valamilyen születés körüli trauma miatt alakul ki, a mai napig nem tudják pontosan.

Ha a kisgyermek mozgásfejlődési fázisait jobban megvizsgáljuk, találhatunk egy-két érdekesnek bizonyuló tényre. A csecsemők 8 hónapos koruktól használják egyre gyakrabban a kezüket, ekkor önállósulnak bizonyos tevékenységek (például az evés). Alapos megfigyeléssel már ilyenkor is megállapítható, hogy a gyermek melyik kezét használja az adott tevékenység elvégzéséhez szívesebben. A 1,5-2 éves korban a fejlődő gyermeknél elkülönül az úgy nevezett cselekvő és segítő kéz. Ez lehet az alapja a domináns kézhasználat kialakulásának. Viszont az 5. életév betöltése előtt még nem lehet biztosan megállapítani, melyik kéz is lesz az író kéz, bár a végleges írókéz választás pontos idejét sem lehet pontosan

⁴ Diane Paul: Balkezesek kézikönyvében leírtak alapján

⁵ HUBA: 2010:67

meghatározni. Annyi bizonyos, hogy már korán is megjósolható a gyermek későbbi kézpreferációja. Az alábbiakban felsoroljuk a balkezesség kialakulásáról szóló legfontosabb elméleteket:

1. Mendel öröklődési törvényeire alapozódik a már fentebb említett genetikai elmélet.
2. Egy Coren nevű tudós elmélete szerint, idősebb anyának nagyobb valószínűséggel születik balkezes gyermeke. Ezt az elméletét 1990-ben publikálta, azóta több vizsgálat is készült erre vonatkozóan, teljes mértékig igazolni nem tudták, de némi alapja azért van. Vannak kivételek ez alól a szabály alól. (Krisztián családjában is előfordult, hogy idősebb anyuka 3 lánya közül a legidősebb jobbkezes, a fiatalabbak pedig balkezesek. – ebből is látszik, hogy a feltevés valamennyire igaz, de vannak olyan esetek, amikor más dolgok játszanak nagyobb szerepet)
3. Ikrek esetében gyakoribb a balkezesség. Az egypetűjű ikreknél viszont többségében azért mégiscsak a jobbkezességet figyelhetjük meg. Azonban mintegy 20%-nál megfigyelhető a tükörkép-hatás, miszerint az egyikük bal, a másikuk jobb kezes lesz. Erre alapozták azt az elméletet is, hogy a balkezes gyerekeknek még a terhesség ideje alatt volt egy ikertestvérük, ám a dominancia miatt a másik embrió elpusztult, s a balkezes gyermek az ikerpár „túlélője”.
4. Az 1970-es években két tudós, Coryell és Michel azt vizsgálta, hogy a fekvő csecsemők egyik karjukat és lábukat ugyanazon az oldalon összehúzzák. Megfigyeléseik szerint a későbbiek során azt a kezüket kezdik használni, amelyiket rendszeresen összehúzták. Ezt nevezik aszimmetrikus tónusos nyaki reflexnek.
5. Létezik egy olyan vizsgálat is, ami azt veszi alapul, hogy az anya melyik oldalát preferálja a csecsemő gondozása közben. Burt elmélete szerint, ha az anyuka a babáját a bal karjában tartja, akkor a gyermek a szabadon maradt bal kezével tud csak a tárgyak után nyúlni, ez pedig hozzászoktatja a gyermeket, hogy a balkezét használja többször, így az preferált kézzé válik és balkezességet okoz.
6. Amikor egy csecsemő számára annyira erős, negatív ingerélmény a születés, akkor ún. születési stresszről beszélünk. Ennek okozója lehet valamilyen komplikáció is, például farfekvés vagy oxigénhiány, aminek következményei miatt az újszülött agya károsodhat. A kutatások szerint a balkezesség jelensége gyakoribb lehet azoknál a

gyerekeknél, akik átéltek a születési stresszt vagy valamilyen más oknál fogva a bal agyféltekéjüket valamilyen sérülés éri a szülés közben.

7. Geschwind és Galaburda 1980-as vizsgálata során arra világítottak rá, hogy a balkezesek és a diszlexiások között több a fiú, mint a lány. Az elmélet szerint magzati korban az anyaméhben túlzott mennyiségben van jelen a férfi nemi hormon, a tesztoszteron, és ez lelassítja a bal agyfélteke fejlődését, emiatt a jobb válik dominánssá és kialakul a balkezesség. Viszont a hipotézis eléggé megkérdőjelezhető, mivel lányok körében nem végeztek teljes körű, részletes vizsgálatot.
8. A jobbra tolódás tényezőjét 1970-ben Anett állapította meg. A vizsgálat szerint a bal és a jobbkezesek eloszlása a jobb kezesek javára volt eltolva. Nagyon kevés a balkezes, akik pedig vegyes dominanciájúak voltak, azokat pedig egyszerűen átszoktatták. Abban az időben nem nagyon akarták elfogadni a balkezességet.
9. Savant-szindróma: Az ebben a betegségben szenvedő páciensek olyan balkezes gyermekek, akik felnőttként értelmi fogyatékosok lesznek. Némi ellentmondást találhatunk az alacsony intelligencia hányadosuk és kiemelkedő teljesítményük között, mint például a zenében, a művészetekben és a matematikában. A tesztoszteronszint befolyásolója ennek a betegségnek.
10. Valamilyen sérülés, tartós károsodás, agyvérzés, bénulás eredményeképpen előfordulhat, hogy a korábban jobbkezes embernek át kell térnie a balkezére. Vannak, akiknél eléggé bonyolult ez a folyamat, de megfigyelték, hogy ha a jobb kéz tartósan megsérül, automatikus áttérés történik a másik kézre. Ezt úgy hívják, hogy szerzett balkezesség, és a teljes gyógyulás után is megmarad.

Ha az utolsó elméleteket nézzük, érthető, miért feltételezik, hogy a balkezesek között gyakoribb a diszlexia, diszkalkúlia, viselkedészavarok, beszédhibák és immunrendszeri problémák. Ezek a problémák kihatnak az egyén iskolai teljesítményére, valószínűleg ezért feltételezik, hogy a balkezesek nagyobb arányban iskolaelhagyók, ami pedig nagy befolyással bír a szociális helyzetükre. Ennek fényében állítottuk össze kérdőívünket. A munkavállalásra fektettük a hangsúlyt. Kíváncsiak voltunk arra, hogy hogyan boldogulnak a balkezesek az életben. Utána akartunk járni, hogy eme elméletek közül melyek valósak és melyek nem.

A balkezesség negatív megítélésének gyökerei a népi hagyományban

A balkezesség negatív megítélésének gyökerei, a népi kultúrában és hagyományban keresendőek. Ezek a tudáselemek már a középkortól kezdve szálltak tovább szülőktől a gyermekek felé, s megmaradtak hosszú évszázadokon keresztül.

Az emberi testnek és a róla alkotott képnek hangsúlyos szerepét találhatjuk meg a népi hagyományban. Az e téma köré épülő szokások, szólások, hagyományok (hiedelmek) és kifejezések gazdag tárházát találhatjuk meg. A test sok mindent kifejezhetett tulajdonosáról, s önmagunk és társadalmi helyzetünkre is utalhatott a formája, vagy bizonyos fogyatékoságok esetén a megítélésünket is ez alakította.

„A test értékelését tükrözték azok az attitűdök is, amelyek a testi fogyatékoság kapcsán megnyilvánultak. Minden fajta ideálistól – ez esetben: átlagostól – való eltérés negatív értékelést vont maga után.”⁶ A paraszti gondolkodásban az emberi test legfőbb funkciója és haszna a munkavégzés volt. A test alkatának és ügyességének pedig ehhez kellett igazodnia, a minél hatékonyabb munkavégzéshez. Ha valaki születéséből adódóan nem volt képes a tőle elvárt munka elvégzésre, fogyatékosága miatt negatív megítélést kapott, valamint gúnynevekkel illették. A népi hagyományban gyakoriak a csúfnevek, ezeket azokra az emberekre használták, akik az átlagtól eltérő, nem éppen szerencsés testi adottságokkal rendelkeztek. Ebből a gondolatból következik, az az elképzelés, miszerint a balkezesség nem elfogadott „fogyatékoság”. Jó példa lehet a Balogh családnév, ami eredetileg egy gúnynév és arra utal, hogy a név viselője balkezes.

A népi kultúra több szempont alapján osztotta fel az emberi testet: horizontális és vertikális szinteken is. A horizontális beosztás alapján alsó és felsőtestre; vertikális beosztás alapján pedig jobb és baloldalra – és ezekhez különböző jelentéseket is társítottak. Például amíg a felsőtestnek pozitív, addig az alsó testnek mindig negatív jelentést tulajdonítottak (a nemiség és a bűnösség kapcsolata miatt). A jobb-bal oldalak esetén az előbbihez pozitív, az utóbbihoz negatív hiedelmeket rendeltek hozzá. Verebélyi szerint ezek a pozitív és negatív értékek, afféle kulturális kódként működtek, eredetük pedig a különböző munkaeszközökhöz, szerszámokhoz és tevékenységtechnikákhoz – tehát leegyszerűsítve a munkához vezethető

⁶ VEREBÉLYI 2005:75

vissza. Ehhez kapcsolódik még az a megállapítás, hogy a mindennapi életben megjelenő jelenségek például az írás, vagy a viselkedési szabályok is kapcsolódnak a jobb oldal preferációjához. Hiszen jobb kézzel írtak, a hölgyek a férfiak jobb oldalánál mentek és a terítést is a jobbkezesességhez igazították. Nagyon érdekes még az is, hogy nem csak a világi, hanem a vallási életben is megjelenik a jobb oldal előnyben részesítése, például amikor a Pápa áldást oszt, jobb kézzel teszi; vagy pedig a magyarság egyik jelképe és ereklýje a Szent Jobb, ami ugye Szent István király jobb kézfeje. Ezek is mind a jobb kéz kultuszát erősítik meg. Levonhatjuk a következtetést, hogy a kéznek nagyon szimbolikus a jelentése és az oldalakat is felruházzák különféle értékekkel.

A mi kultúránkban megjelenő, a baloldal negatív megítélését megjelenítő elemek:

- Himnusz: „Bal sors akit régen tép”
- balul sül el
- ballépés
- ballábbal kelt fel
- balkézről született
- balfácán
- balfék
- balszerencse
- baleset
- két balkezes/lábas
- balga
- balítélet
- balul üt ki
- balek
- balhé
- baljós
- balkörmű (tolvaj, zshivány)
- balog – balogsuta – balogsüti
- balos (pejoratív értelemben)
- balság (irodalmi értelemben)
- balsiker
- balvégzet

A nép ítélete alapján, aki balkezes, az ügyetlen, aki ballábbal kel fel az pedig mogorva, ehhez hasonló nyelvi fordulatokat és szólásokat is találhatunk.

A jobb oldal esetén etimológiailag vizsgálva megállapítható, hogy a jó melléknevünket találhatjuk meg benne: Jó-JOBB-legjobb. Az angolszász „right” kifejezés jelenti a jobb oldalt, de lehet még jó és igaz; ugyanez igaz a germán „Recht” szóra, igazat, jogot jelent a jobb mellett.

Találhatunk azonban olyan szólásokat és mondásokat is, amelyek nem éppen következetes módon nyilvánítanak értékítéletet a két oldallal kapcsolatban:

„Ha az embernek a bal arca ég, akkor dicsérik, ha pedig a jobb arca ég, akkor szólják.”

„Ha az embernek a jobb füle cseng, jó hírt, ha pedig a bal füle cseng, akkor rossz hírt hall.”

„Ha az embernek a bal tenyere viszket, pénzt kap; ha pedig a jobb, pénzt ad ki.”

„Ha az embernek a bal szeme viszket, öröm éri; ha a jobb, sírni fog.”

Ha jobban megnézzük ezeket a mondásokat, akkor láthatjuk, hogy némely esetben a bal a negatív, más esetben a jobb a negatív fél, ennek magyarázata és miértje talán abban rejlik, hogy milyen egyéni tapasztalatokat szereztek a mondások kitalálói.

Más kultúrákban, például a keletiekben a bal kezét csak olyan tevékenységekre használták, amelyek tisztátalanok, jobb kézzel pedig csak tiszta dolgokat lehet csinálni. Például balkézrel kezét fogni nem illik. Nálunk a balkézrel koccintás sem illendő.

Vajon mi lehet az oka a balkezesek negatív megítélésének, amikor az ember egyik legfontosabb szerve, a szíve is a testben kissé baloldalon helyezkedik el. A Magyar Értelmező Kéziszótár pedig a következőt mondja ki a baloldallal kapcsolatban:

1. „Azon az oldalon vagy azzal az oldallal azonos irányban lévő, ahol a szívdobogást érezzük.”
2. balul: „Szerencsétlenül, kedvezőtlenül”
3. régies irodalmi kifejezésként: „téves, helytelen”

Viszont a népi játékokban, körtáncokban megfigyelhetjük azt is, hogy az óramutató járásával megegyező irányba indítják el, az óra pedig balról-jobbra forogva halad. Ezt a jelenséget

megfigyelhetjük még különböző népművészeti alkotásokban is, például a forgórózsában, valamint az ősi szimbólumok forgásiránya is megegyezik ezzel. A forgórózsa egy nagyon ősi élet jelkép. A Nap istenét látták benne, amit magával az élettel azonosítottak. Indiai templomokban is megfigyelhető ez a szimbólum, de a magyarság jelképei között is megtaláljuk, templomokban, fejfákon vagy a székely kapukon. Az elmélet szerint a forgás iránynak oka az, hogy a szív a baloldalon található a szervezetben és a szívvel az életet társítják. Tehát a bal irány az élet irányát jelképezi. Egy másik értelmezés szerint a balról jobbra forgás a bőség iránya, a vele ellentétes pedig a veszteségé, a halálé. Ebben a jelentésben is az életet jelképezi. Ezzel ellenkezőleg mégis évszázadokon át a balkezes gyermekeket kényszerrel szoktatták át, a másik kezük használatára.

Az átszoktatásról

Pontos felmérés híján, az adatok, amelyekkel dolgozunk csak becslések. A felmérés azért is nehéz, mert az 1900-as évek közepéig bevett szokás volt az átszoktatás. Ha a szülők nem tették meg, akkor a pedagógus az iskolában kezelésbe vette ezt a „hibát”. Sajnos a mai napig még sokan nem értették meg, hogy az átszoktatás rengeteg stresszt és feszültséget jelent a gyerekeknek; pedig a modern pedagógia már tiltja az átszoktatást.

Az átszoktatás laterális zavarokhoz vezethet. Nagyon ritka esetekben a keresztezett dominancia problémát okozhat az írás és az olvasás tanulásában. A zavarokat előidézhetszervi eredetű probléma (sérülés, bénulás), pszichés vagy szociális eredetű ok. Sokkal többször előfordul, mint hinnénk az a jelenség, ha egy balkezes gyermek tudatosan szoktatja át magát a jobb kezének használatára, mert a kortársaira vagy a szüleire példaképként tekint, és ez elősegíti az ő elfogadottságát.⁷ Ezt a jelenséget nevezik spontán átszokásnak. A spontán átszokás pedig egy modellkövető magatartás.

Az átszoktatás viszont sokkal szorosabb összefüggésben áll a környezet nyomásával, és a környezetből érkező impulzusokkal. A gond az, hogy a legtöbb esetben nagyon korán kezdik meg a tudatos átszoktatást a gyerekeknél, amikor még a kézhasználatuk nagyon ingadozó és még csak a balkezes hajlamot mutatják. Itt érdemes megemlíteni a társadalmi normák szerepét, a múlt századi értékrendet és azt az általános felfogást, miszerint a bal (=”csúnya kéz”) kezünket nem illik használni.

⁷ HUBA: 2010:71

Ha a gyermek átszoktatáson megy keresztül, annak később káros hatásai lehetnek. Következménye lehet beszédzavar, dadogás, diszlexia, diszgráfia, és számos lelki sérelem, melyek sokszor felnőttkorban sem tűnnek el. Az átszoktatás olyan traumával járhat, amit sokan el sem tudnak képzelni, mint az önbecsülés illetve önbizalom hiánya, vagy annak az érzése, hogy „én nem vagyok megfelelő”. Sok esetben a gyengén teljesítő vagy tanulászavarokkal küszködő gyermeknél fel sem tételezik azt, hogy az átszoktatás váltotta ki ezeket a gondokat. Pedig „az agy veleszületett dominanciáját nem lehet megváltoztatni, csak megzavarni.”⁸

Ha egy balkezes hajlamú gyermeket rákényszerítenek, hogy a jobb kezével végezzen bizonyos tevékenységeket, azzal az agyműködését károsan megzavarják. Például, ha az írás tevékenységéről beszélünk, akkor fontos megállapítani, hogy az írás egy nagyon komplex folyamat, olyannyira összetett, hogy az agy teljesítményének maximális kapacitását kihasználja. Egyszerűbben fogalmazva a balkezesek jobb kezes írása nagyon túlterheli az agy bal féltekéjét és közben a másik félteke működése blokkolódik. A normális és harmonikus féltekék közötti együttműködés és kommunikáció pedig lehetetlenné válik. Zavarok állnak be, melyeket kimaradások követhetnek és eljutunk a komolyabb zavarok kialakulásához.

Beszélgettünk egy nagymamával, akit elsőként próbált a tanítója átszoktatni. Azt mondta, hogy ez a megaláztatás élete végéig kísérteni fogja. „Annál megalázóbb nincs egy gyereknek, amikor egy egész osztály előtt kap körmöst a > ronda < kezére. Olyan érzés volt, mintha ők sokkal jobbak, ügyesebbek lettek volna, mint én. Mindig én voltam az ügyetlen.” Az unokája szintén balkezes, és mindent elkövet, azért hogy a kislánynak ebből semmilyen hátránya ne származzon. Természetesen az átszoktatás szóba se jöhetett!

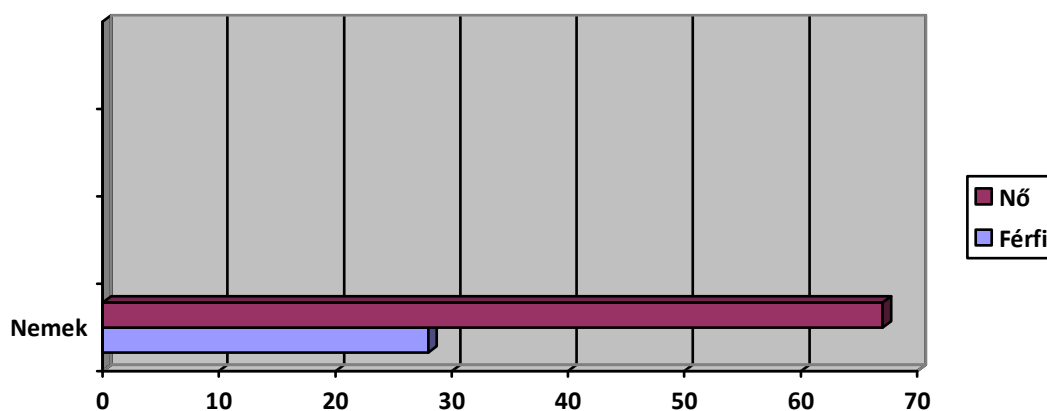
Van még egy lehetséges módja a kézhasználat megváltozásának. Ha az egyik kéz tartósan sérül (körülbelül fél évig nem használható a megszokott mértékben), akkor az egyén automatikusan elkezd áttérni másik kezének használatára. Mivel ez nem külső társadalmi kényszerből történik, hanem az egyén saját döntéséből, hogy feladatait el tudja látni, nem jár akkora stresszel. Az áttérés a sérült kéz gyógyulása után is megmarad. Már említettük Leonardo da Vincit, az ő neve ide is kiváló példa.

⁸ HUBA: 2010:71

Kutatásunk eredményei

A primer kutatás összesítése

A kérdőív⁹ kitöltését részben személyes megkérdezés formájában, részben pedig az interneten valósítottuk meg. 21 és 50 év közötti balkezes embereket kerestünk. A fiataloknál főleg az átszoktatásra, illetve a tanulási nehézségekre voltunk kíváncsiak, az idősebb korosztály, pedig találkozhatott már a munkavállalást érintő összes nehézséggel. Fáradságos munkával, sok utcai kérdőívezéssel és ismerősök balkezes ismerőseinek megkeresésével összesen 95 főt tudtunk megkérdezni. Az eddigi adatokkal szemben – amiket a szakirodalmak találtak – nagy általánosságban véve több a balkezes férfi, mint nő. A mi kérdőívünket túlnyomó többségben nők töltötték ki. A 95 főből 67 nő és 28 férfi. Ez cáfolja azt, hogy a balkezesek többsége férfi. Persze az is lehet, hogy a nők személyiségéhez közelebb áll a tesztek töltögetése és a segítőkészség, valamint a férfiakkal ellentétben nem érzik elvesztegetett időnek.

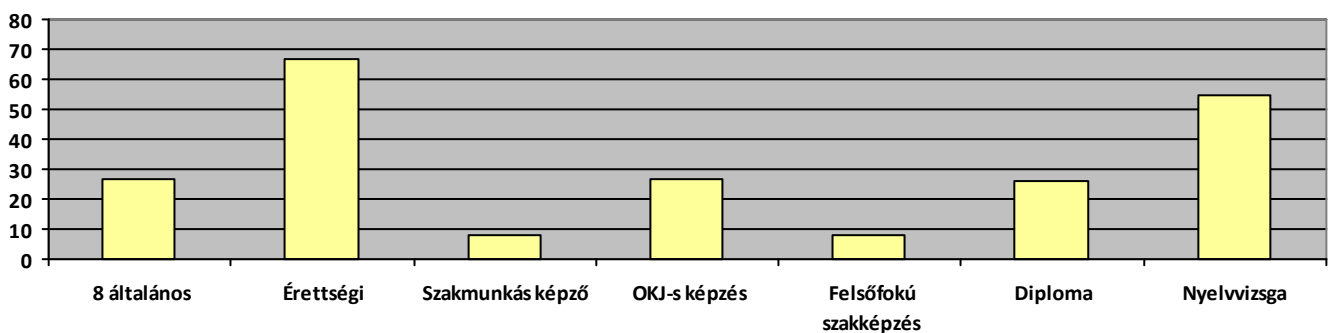

1. diagram: Nemek reprezentációja

Első kérdésünk az iskolai végzettségre irányult. Az erre adott válaszokból kiderült, hogy az általunk felvett mintára nem igaz, az hogy a balkezesek korai iskolaelhagyók lennének. Olyan mintaadóval nem is találkoztunk, akinek csak általános iskolai bizonyítványa lett volna. Ennek egyik oka az lehet, hogy kérdőívünk az interneten is fent volt, a másik oka pedig, hogy a személyes megkérdezés is városokban történt (Dunaharaszti, Mosonmagyaróvár, Győr,

⁹ 1. számú mellékletben olvasható a kérdőív

Budapest). A hátrányos helyzetű falvakból nekünk nincs adatunk. A megkérdezettek közül 26-an rendelkeztek diplomával. Ami még ellentmond a tanulási nehézségeknek, az az, hogy a megkérdezettek 58%-ának van valamilyen nyelvvizsgája, sőt valakinek több mint kettő. Érdekes az is, hogy nem csak az általánosan megszokott nyelveket részesítették előnyben (német, angol), hanem a különlegesebb, ritkábban használt nyelveket is (mint: spanyol, olasz, kínai). Ehhez valószínűleg hozzájárul a jobb kommunikációs készség, mely a jobb agyfélteke dominanciájával magyarázható.

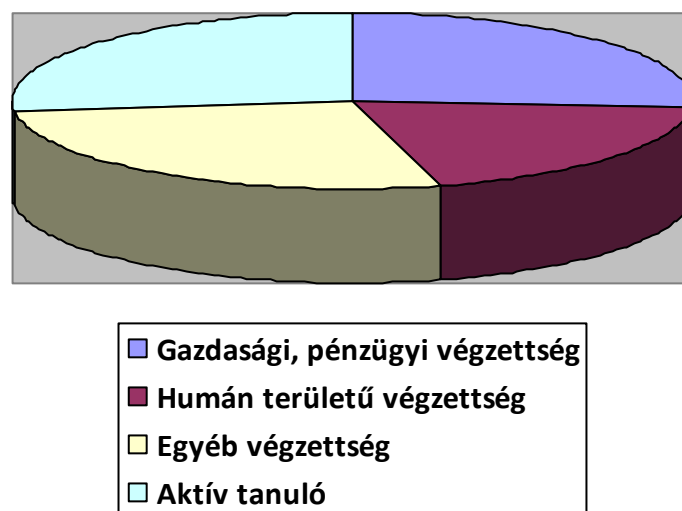

2. diagram: Az kitöltők iskolai végzettségei

Figyeljük meg jobban a 2. diagramot. Érdekes deformációs tényezőre bukkantunk, miközben ennek a kérdésnek az eredményeit vizsgáltuk. A válaszolók valószínűleg félreértették vagy figyelmetlenül tölthették ki a kérdőívet, mivel amit láthatunk, az nem más mint a legmagasabb iskolai végzettségek felsorolása, mi pedig minden lehetséges végzettséget szerettünk volna megtudni a mintaadóktól. Nyilvánvalóan mind a 95 fő rendelkezik általános iskolai végzettséggel, illetve érettségivel, mert ez a többi, magasabb iskolai végzettség előfeltétele. Ezekből az adatokból arra következtetünk, hogy a mi mintánkban felvonultatott balkezes emberek egyáltalán nem voltak iskolaelhagyók, ha rendelkeztek is tanulási nehézségekkel, akkor is nagyon szép eredményeket értek el.

A második kérdés azt a felvetést tette próbára, miszerint a balkezesek elvont, művészi valamint humán beállítottságú szakmákkal foglalkoznak. A kitöltők pontosan megjelölték, milyen szakon tanulnak, vagy milyen végzettséggel rendelkeznek, illetve milyen szakmát tanultak. Számunkra nagyon meglepő eredmények születtek. A válaszolók többsége pénzügyi, gazdasági, közgazdasági vagy mérnöki pályán tanult. 19 főt találtunk, akik a feltevéseket igazolták, és humán területet választottak maguknak (filozófia szakos bölcsész, anglisztika bölcsész, családpedagógiai mentor, középiskolai német-országi szakos tanár,

művészettörténész, etnográfus). Az előbbieket végig gondolva felmerült bennünk a kérdés, mi lehet az oka a jelenségnek? Két féle magyarázatot sikerült találnunk. Az első az, hogy ez nem a kezességgel függ össze, hanem azzal a ténnyel, hogy az utóbbi időben megnövekedtek az ezekkel a pályákkal kapcsolatos igények. Elképzelhetőnek tartjuk azt is, hogy ezek a személyek nem csak humán vagy csak reál beállítottságúak, hanem mindkét területen jeleskednek. A másik lehetséges magyarázat azonban pontosan összefügg a balkezességgel. Több forrásban is olvastunk arról, hogy a balkezesek pályaválasztása bizony nem egyértelműen csak az egyik beállítottságot célozza meg. A magasabb szintű térlátás miatt, a balkezesek jobb építészek lehetnek. A fejlett matematikai és kognitív képességük révén a matematikához is jobban értenek, így a pénzügyi, közgazdasági pályákon is előnyben vannak. Sok híres balkezes matematikust és fizikust ismerünk a mindennapokból, csak nem gondoltuk volna róluk, hogy balkezesek. Például: Isaac Newton, Nicola Tesla vagy Alan Turing. Fontos megemlíteni, hogy a művészeti pályákon is találhatunk balkezeseket, bár a számuk és jelenlétük nem annyira hangsúlyos. Híres balkezes művészek és írók: Andersen, Petőfi Sándor, Pablo Picasso vagy Dürer. Mivel a matematikai képességek összefüggésben állnak a zeneivel, a balkezesek a zenében is jeleskedhetnek. Nagy ismertségű balkezes zenészek: Bródy Sándor, Kurt Cobain, Jimi Hendrix, Ringo Starr. A térlátással és a logikai képességekkel összefüggésben a balkezesek kiválóan tudnak sakkozni. Híres balkezes sakk mester Bobby Fischer. Az informatikai pályákat is kedvelik. Egy érdekes adat a nagyvilágból: az Apple cég technikusai között 5-ből 3-an balkezesek, az eszközök zömét mégis (laptopok és a PC-k) jobbkezesekre szabott ergonómiával alakították ki.

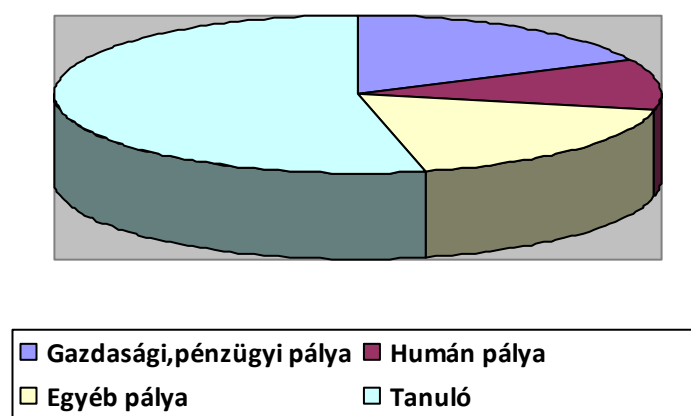
3. diagram: Az iskolai végzettségek területeinek beosztása

A diagramon egyéb kategória alatt olyan végzettségeket értünk, amiket nem lehet besorolni se a gazdasági, se a humán területű végzettségek közé. Néhány példa: logisztikus, fodrász, fizioterápiás asszisztens. Az aktív tanulók kategóriába azokat a válaszadókat tettük, akik még tanulnak, de nem adták meg a tanulmányaik irányvonalát.

Kíváncsiak voltunk arra is, hogy a megszerzett végzettség ellenére, milyen munkákat végeznek a megkérdezett balkezes válaszolók. Nagyon sokan aktív tanulók, ahogy korábban is említettük, 51 fő. Ez három okra vezethető vissza:

1. A válaszolónak folyamatban van egy képzése.
2. A kitöltő személy kiegészítő képzést végez.
3. A mintaadó első végzettsége nem bizonyult piacképesnek, így pályamódosításra kényszerült.

Nem szabad elfelejteni, hogy a végzettség és a betöltött állás nem minden esetben azonos. Arra a következtetésre jutottunk a válaszokból, hogy döntő többségében olyan munkákat végeznek a megkérdezettek, amelyek során emberek között kell lenniük, emberekkel kell foglalkozniuk. Az általunk olvasott szakirodalom is ezt igazolja, a jobb kognitív, kreatív és kommunikációs tényezőkre hivatkozva, ez pedig egybevág a magas nyelvvizsga birtoklás arányával is.

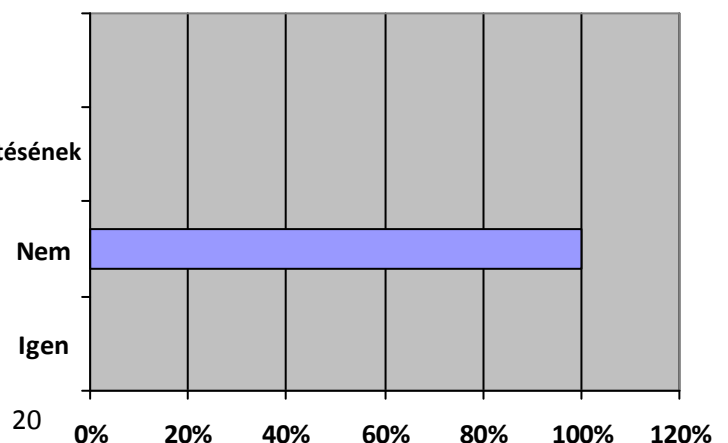
4. diagram: A különböző pályák irányvonalai a betöltött munkakör alapján

A pályák felosztása azonos az előző kérdésnél megfogalmazottakkal.

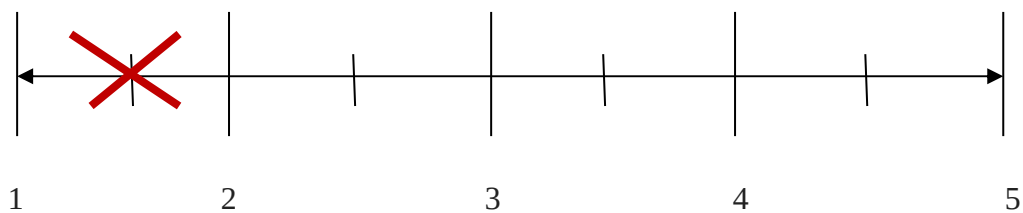
A negyedik kérdés arra irányult, hogy a munkavégzés közben okoz-e bárminemű nehézséget a kitöltők számára balkezességük. A megkérdezettek egy harmada érezte úgy, hogy vannak nehézségei; a többségüknek nincs gondja kézhasználatával kapcsolatban. Az idősebbek számára a számítógép kezelése problémás – ezt már a fiataloknál nem látni. Egy válaszolónk hiányolta a balkezes egeret. A mintaadó idősebb volt, valószínűleg nem elég jártas a számítógépek világában, mert az operációs rendszerek kínálnak erre lehetőséget. Viszont olvastunk néhány érdekes esetet, például a vendéglátásban. A vendéget jobbról balra kell kiszolgálni, egy balkezes számára ez pont fordítva lenne kényelmes. A varrodákban olyan problémákat jelentett a kezesség, hogy a balkezes és a jobb kezes dolgozók a különböző anyagokat más-más irányban tűzték meg, így adott esetben könnyen össze lehetett zavarodni. A hadseregnél pedig komolyabb problémákat is felvethet egy balkezes katona. Nem mindegy, hogy a lőfegyvert hogyan tartja az illető a kezében, ezt külön meg kell tanulnia a bal és a jobb kezeseknek is, akár csak az íjászatban. A fényképészek számára a film behelyezése jelent gondot, de még az exponáló gombot is a jobb oldalra helyezik. Az egészségügyben még nagyobb a „galiba” esélye. Annak a műtősnek, aki balkezes, erősen koncentrálnia kell, hogy az orvos melyik oldalára áll, amikor asszisztál neki, valamint a műszereket melyik oldalra és milyen irányban készíti elő a műtét előtt. Amerikában a modernebb felszerelések miatt az orvoslásban már nem jelent problémát a balkezesség. A legtöbb eszközt számítógép vezérli, aminek a kezelése mind a két kézzel lehetséges.

Az is nagyon érdekelt minket, hogy vajon a munkaerő piacon éri-e megkülönböztetés balkezes munkavállalókat. Egyöntetű eredmény született, a válaszadók 100%-ának semmilyen negatív élménye nem volt még ebben a témában, állást nem veszett el a kézhasználat miatt. Amerikával ellentétben, Krisztián családjában történt meg, hogy a sebésznek tanult diplomás fiatalembert nem alkalmazta egyetlen egy kórház sem, mivel balkezes volt és a balkezes sebészeti eszközök megvásárlása nagyon drága lett volna az intézmények számára.

5. diagram: A balkezesek hátrányos megkülönböztetésének előfordulása a munkaerőpiacon

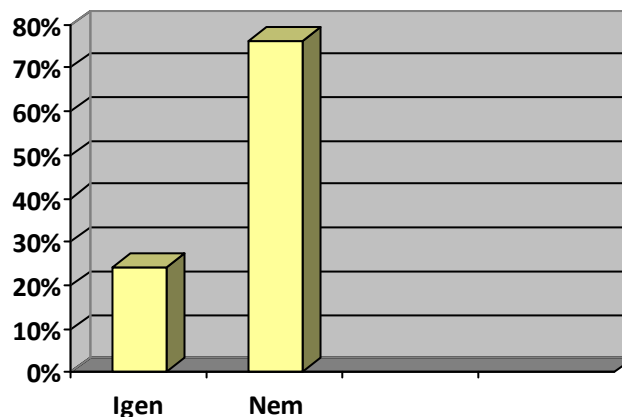
Nagyon szoros összefüggésben ezzel a kérdéssel, megkértük a válaszolókat, hogy az 1-től 5-ig terjedő skálán jelöljék be, mennyire érzik azt, hogy őket hátrányosan megkülönböztetnék. A válaszok aránya 1,5 lett. Csak 1 válaszoló jelölte a 4-et, akit megpróbáltak átszoktatni és ez megviselte. Ez az eredmény nagyon kellemes csalódás volt a számunkra, mivel a forrásainkból értesültünk pár nagyon negatív példáról is. Még 1940-ben egy hölgy azért nem vállalt munkát egy cégnél, mert a jövődöbeli főnöke szóvá tette neki, hogy a konferencia teremben nem mutatna jól, ha mindenki más a jobb kezével jegyzetelne, ő pedig a ballal. De gondot okozhat az is, ha az íróasztal fiókjai nem a megfelelő oldalon vannak egy balkezes számára, vagy ha a számológép az asztal rossz oldalába van sülyesztve. Egy postai alkalmazott például azért kényszerült otthagyni a munkáját, mert a kapcsolótáblát jobb kezeseknek tervezték és nehezen tudott keresztbe nyúlkalni. Ugyanakkor olyan történetet is olvastunk, amikor egy bolti alkalmazottat azért bocsátották el, mert balkézrel árazta a termékeket, pedig a főnök többször is megkérte rá, hogy ne tegye.

6. ábra: A balkezesek hátrányos megkülönböztetéséről szóló kérdés eredményének ábrázolása Likert-skálán

Az átszoktatás minden esetben kellemetlen élmény, és egy olyan tényező, ami nagyon befolyásolja azt, hogy keveset tudunk a balkezesek pontos létszámáról. A megkérdezettek többségét nem próbálták meg átszoktatni, mindösszesen 23-an adtak igenlő választ. Ez nagyon pozitív eredmény és összefügg azzal is, miszerint nem érzik önmagukat hátrányosan megkülönböztetettnek. A nyugati társadalmakban egyre jobban növekszik a balkezesek aránya az átszoktatások csökkenő száma miatt. Ez annyit jelent a gyakorlatban, hogy felnőtt egy olyan generáció, akiket már meg sem próbáltak átszoktatni. A kényszerített átszoktatás „kiment a divatból”. Judit családjában egy 1982-ben végzett tanító elmesélte, hogy ők a főiskolán már azt tanulták, hogy a balkezes gyermekeket szigorúan tilos kényszeresen átszoktatni, mert ezzel csak sokkal nagyobb kárt okoznak neki. A bevett pedagógiai gyakorlat ekkor az volt, hogy a balkezes gyermektől elkérték a ceruzát, letették elé az asztalra, és ha megint a balkezővel nyúlt érte, akkor békén hagyták.

6. diagram: Az átszoktatási kísérlet megléte vagy nem léte a mintaadóknál

Kutatásunk arra is kiterjedt, hogy milyen nehézségeket okozott a válaszolóknak a balkezességük a tanulmányaik és a magánéletük során. A megkérdezettek 70%-a nyilatkozott úgy, hogy a tanulmányaik során semmilyen gondot nem okozott a kézhasználatuk. Ebből azt a következtetést vontuk le, hogy különösen alsó tagozatban vagy nagyon felkészült pedagógus foglalkozott velük, vagy pedig a családban hatalmas segítséget kaphattak ezek az emberek. A többi válaszoló arra panaszkodott, hogy nehezen tanultak meg írni, mert a tanítójuk nem tudott segíteni nekik, egy fő pedig kiemelte azt is, hogy az első osztályban át akarták szoktatni őt. Emellett a technika órákat is megemlítették az eszközhasználat nehézségei miatt.

A magánéletre vonatkozó utolsó kérdéseinkre adott válaszok alapján azt állapítottuk meg, hogy a balkezesek jól tudnak alkalmazkodni a jobbkezes világhoz, mert a mintaadók csaknem 95%-a úgy nyilatkozott, hogy nem okoz neki gondot a balkezessége a magánéletben. Problémát okozhatnak viszont például a különböző kiöntők, tollak, kötés-varrás, olló. Az írás esetében fontos megemlíteni, hogy a balkezesek toló írással írnak, amíg a jobb kezesek húzóval. Ez pedig különféle furcsa kéztartásokat eredményez, például a horog kéztartást. A spirálfüzet is akadályt jelenthet. Érdekesség, hogy a férfiingek gombolása jobbról történik, a női blúzoké pedig balról. Ez adott esetben okozhat némi nehézséget. A jelenség gyökereit még a múlt században kell keresni, amikor komornák öltöztették a hölgyeket. A komornáról feltételezték (!) a jobbkezeséget és ezért úgy alakították ki a gombokat, hogy azok számukra kézre essenek, s ez a hagyomány megmaradt napjainkig, pedig a gyakorlati funkcióját elvesztette. De tipikus probléma lehet még a cipőfűző és a különféle csomók megkötése is. A

balkezesek más irányban kevernek különböző dolgokat, mint a jobb kezesek. (balról jobbra-óramutató járásával megegyezően). A balkezesek többsége ugyanakkor a jobb nadrágszárba lép bele először és csak aztán a balba, ahogyan ezt már korábban is említettük; valamint a konzervnyitó is egy olyan eszköz, ami ha nem speciálisan balkezes, megkeserítheti az ember életét.

A balkezesek számára talán az lehet a legnagyobb gond, hogy ha valaki közülük nem tanul meg nagyon ügyesen alkalmazkodni a jobbkezesek világához, könnyen elveszhet. Ez pedig nagyon rossz hatással lehet a társadalmi lehetőségeire. Tegyük hozzá, nincs könnyű dolgunk, azért sem, mert a különféle speciálisan balkezeseknek készült termékeket például hazánkban ritkán forgalmazzák. Nagyon nehezen elérhető számunkra a balkezes olló, vagy toll. Ezeknek az ára általában nagyon magas. Angliában, Londonban létezett egy úgynevezett „Lefthanded Shop” (Balkezesek Boltja), de aztán ez bezárt és végül internetes webshoppá fejlődött át.

A balkezes gyermekek számára az írás megtanulása nehéz lehet. Gabosné Balogh Judit gyógypedagógus megalkotott egy olyan gyakorlófüzetet, amelyet speciálisan balkezes gyermekek betű és szám írásának a segítésére fejlesztett ki. Nem is nagyon drága, 590 Ft, így bárki hozzáférhet.¹⁰ Szeretnénk a gyakorlófüzet megalkotójának hitvallását megosztani: „Balkezes gyerekekkel és felnőttel bárhol, bármikor találkozhatunk. Írásunk, a legtöbb használati eszközünk és gépünk mégis szinte kizárólag a jobbkezesekhez alkalmazkodik. A pedagógus feladata, hogy ezt a fonákhelyzetet felismerve, a rendelkezésre álló összes eszközzel segítse a balkezeseket. Azért is szükséges ez, mert a kezesség, a beszéd és az intelligencia szoros korrelációban állnak egymással...”¹¹

Amikor előny a balkezesség

A balkezesek bizonyos képességbeli előnyei abból származhatnak, hogy az agyi féltekék különböző tulajdonságokkal bírnak. A bal és a jobb agyféltekének is megvannak a sajátos erősségei és gyengeségei. Ebből adódik, hogy a domináns agyfélteke erősségei válhatnak a bal vagy jobb kezesek erősségeivé.

¹⁰ Huba Judit említi könyvében az internetes forrást, ahol megtalálható a gyakorló füzet, ennek pontos elérhetőségét lásd a Forrásoknál

¹¹ HUBA: 2010:86

A fentebbiekből következik, hogy a már említett jobb kommunikációs képesség is az agyfélteke előnyös tulajdonságai miatt lehetséges. Mivel a jobb agyfélteke felel a térlátásért, így a tájékozódás képessége is a balkezeseknél jobb. Ennek az az oka, hogy a jobbkezesek a térorientációs adatokat a bal agyféltekéjük szűrőjén keresztül képesek feldolgozni, míg a balkezeseknél ez a szűrőhatás a jobb féltekei dominancia miatt kiesik. Tehát közvetlenül képesek a beérkező ingerek feldolgozására.

Ez azt jelenti, hogy a balkezesek a sportban és a képzőművészetekben jobb teljesítményre képesek. A jobb térlátás például az építészetben is előnyt jelent, valamint a zenei talentum is a jobb féltekei központ miatt jelenik meg.

Azokban a sportágakban, ahol pontosan és gyorsan kell reagálni a helyzetekre, például labdát dobni, a balkezes játékos lekörözi a jobbkezeset. Krisztiánnak volt alkalmja beszélgetésbe elegyedni egy pincérnőként dolgozó volt kézilabdázóval. A hölgy elmesélte, hogy a felszolgálásnál sem jelent neki hátrányt a balkezesség, de a kézilabdában viszont sok előnye származott belőle.

Az olyan sportágaknál, mint vívás vagy ökölvívás, azért lehet előny a balkezesség, mert a balkezes versenyző gyakrabban találkozik jobbkezes versenyzővel, mint a jobbkezes egy balkezessel. Ezzel összefügg még a jobb térlátás és a gyors reflexek is.

Híres balkezes sportolók: Balzsay Károly (ökölvívó), Jenson Button (autóversenyző), Nagy Tímea (vívó), Puskás Ferenc (labdarúgó), Szeles Mónika (teniszező)

A szekunder kutatásunk eredményeinek bemutatása

1. rész: A tanárok és a balkezes tanulók

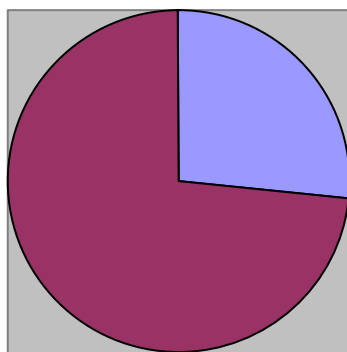
Szakirodalmi kutatásunk során a legtöbb példát az átszoktatásra a pedagógusok körében hozták. A Balkezesek kézikönyve¹² - számunkra - megrázóan írta le egy kislány esetét, akit a tanító nénije próbált meg átszoktatni. A tanár célja teljes mértékben az volt, hogy megalázza a kislányt már az első tanítási napon, hogy minél hamarabb elfelejtse bal kezének használatát. A tanmesének is beillő történetben - hála az égnek - a szülők észrevették, hogy baj van és

¹² Diane Paul: Balkezesek kézikönyve

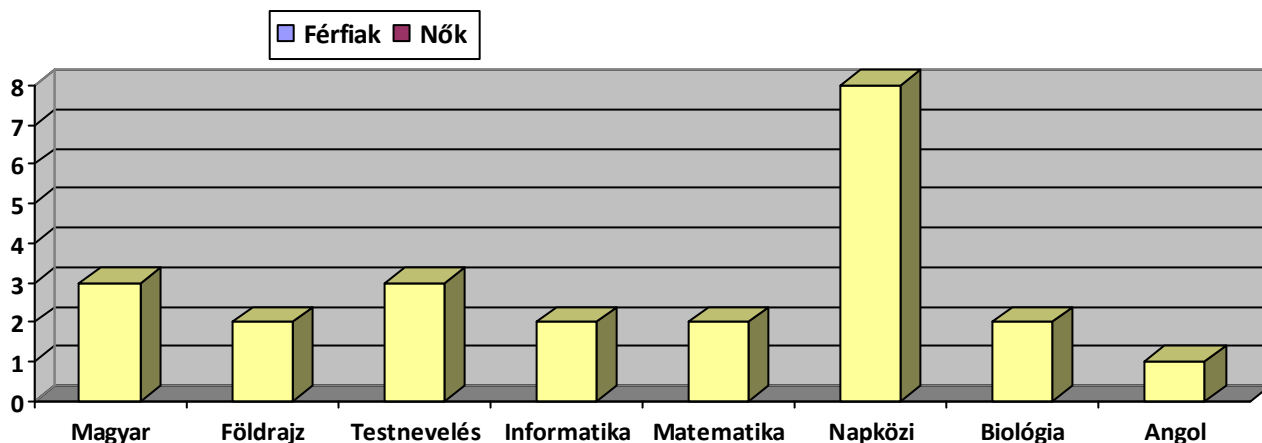
azonnal kivették a kislányt abból az osztályból. Az eset alapján kíváncsiak lettünk, vajon manapság mennyire divat az átszoktatás a pedagógusok körében. Összeállítottunk egy kérdőívet erre vonatkozólag. Ennek alapján végeztünk kiegészítő kutatást Dunaharaszti egyik általános iskolájában¹³, ahol Judit édesapja tanít. Ez persze nem minden iskolára jellemző eredményt hozott, de egy kis kiegészítő képed adhat kutatásunkhoz.

A 42 fős tanári kar minden tagjának adtunk egy rövid kérdőívet (lásd.: a mellékletekben, 2. melléklet), melyből a megjelölt határidőig sajnos csak 15 darabot kaptunk vissza. A kérdőív elég egyértelmű lett. Arra voltunk kíváncsiak, hogy okoz-e valamilyen problémát egy balkezes gyermek a pedagógusoknak? Ha igen, akkor miben? Hogyan próbálják megoldani ezt a problémát? Illetve, hogy szoktatnak, szoktattak-e át gyermeket balkézről jobb kézre?

A hölgyek bizonyultak a legsegítőkészebbnek, tőlük kaptuk vissza a legtöbb kérdőívet, 11 darabot, még férfiaktól csak 4-et. A kitöltők átlag életkora 50.2 év a legfiatalabb kitöltő 41, a legidősebb 62 éves volt.

7. diagram: Nemek reprezentációja a szekunder kutatásban

8. diagram: A megkérdezett pedagógusok szakterületei

¹³ II. Rákóczi Ferenc Általános Iskola

A visszakapott kérdőívek között 6 olyan volt, melyet alsó tagozatos tanító töltött ki. Számukra a balkezes gyermekek nem problémát, hanem plusz odafigyelést jelentenek. Az egyikük így fogalmazta meg válaszát: „... sajnos ez a világ jobb kezesekre van tervezve, sok esetben meg tanulnak ilyen tárgyakkal együtt élni, pedig nem kellene.” Az egyik tanító pedig a balkezes gyermekek füzetében a lap mind a két oldalára felírja a lemásolandó betűket, hogy a gyerekek ne takarják le kezükkel írás közben. Van, aki balkezes eszközöket is igyekszik beszerezni.

A testnevelés tanárok panaszkodtak még arra, hogy nehezen tudják megmutatni a feladatokat a balkezes gyermekeknek. De nem értékelték olyan problémának, amit nem lehetne megoldani.

A válaszok alapján senki nem szoktatott át gyerekeket, és soha nem is tett ilyet.

A kérdőívben nem kérdeztük ugyan, de többen jelezték, hogy gyermekük balkezes. A 15 kitöltőből 7 főnek van balkezes gyermeke, és kettőnek balkezes testvére.

Minden tanártól nem kaptunk ugyan választ, de a kapott válaszok biztatónak bizonyulnak. Ha eszközökkel nem is tudják segíteni a balkezes gyerekeket, segítséget minden területen nyújtanak nekik. Az informatika tanár megtanítja az egér átállítását, az alsós tanítók ügyelnek az ültetésre.

2. rész: Balkezes eszközök beszerezhetősége

Ahogy azt már korábban is említettük, egy balkezes számára a jobbkezes eszközök használata nagy kihívást jelenthet. Viszont léteznek már olyan hétköznapi eszközök, amelyeket balkezes fogyasztók számára is gyártanak. A problémát itt az jeltheti, hogy mennyire beszerezhetőek ezek az eszközök, valamint mennyibe kerülnek.

Így elhatároztuk, hogy próbavásárlásokat végzünk különböző üzlettípusokban, annak a megállapítására mennyire beszerezhetőek a balkezes eszközök, és mennyibe kerülnek.

A próbavásárlásokat Mosonmagyaróvár 10 különböző üzletében végeztük el. Fő célunk balkezes toll és balkezes olló keresése volt, és ezek árainak összehasonlítása a jobbkezes termékekkel.

Az első tapasztalatokat egy hipermarketben szereztük. A papír-írószer részleg bővelkedett ollókban és tollakban, de balkezesek számára készületeket nem találtunk. Némi kérdezősködés

után kiderítettük, hogy amúgy lehet kapni őket, most azonban átmeneti készlethiány volt belőlük. Az eladó tudott arról, hogy ilyen eszközök léteznek.

A második helyszínünk (supermarket), egyáltalán nem forgalmaz balkezesek számára készült ollót vagy tollat. Ugyanígy jártunk egy vegyes árut forgalmazó drogériában is. Mindkettő negatív értékelést kapott. Itt még hallani sem hallottak ilyen termékekről az eladók.

Egy másik vegyes áru drogéria viszont kellemes meglepetést okozott a számunkra. Nem csak balkezes ollót vagy tollat lehetett kapni, hanem vonalzót is. A vonalzón fordított sorrendben találhatjuk a számozást. Ennek ára 375 Ft volt, ez nagyjából azonos a jobbkezes termék árával. Jobbkezes vonalzókat már kaphatunk 170 Ft és 320 Ft közötti áron. A balkezes olló mérettől függően 535-545 Ft-ba került, ez is nagyjából megegyezett a jobbkezes olló árával. Jobb kezes ollókat mérettől függően 450 Ft-tól 600Ft-ig terjedő árak között találtunk. Tollból egyfélét árusítottak, ennek ára 3999Ft volt. Ennyiért jobbkezes embertársaink egy elegánsabb tollkészletet vagy töltőtollat tudnak vásárolni. Ami viszont kiemelkedő, az a balkezes spirálfüzet árusítása. A különbség abban rejlik, hogy a spirálozás pont fordított, így az nem képez akadályt az írásnál. Árban ugyanannyiba került, mint a jobb kezes.

Ezek után papírboltokat kerestünk fel. Az egyikben azt mondták nekünk, hogy jelenleg nincs készleten az általunk keresett termékek, de rendelés esetén beszerezhető. Egy másikban csak ollót árusítottak balkezesek számára, mérettől függően 300 és 900 Ft-os áron. Ezt elfogadhatónak találtuk a jobbkezes ollók áraihoz viszonyítva. Ebben az üzletben a jobbkezes ollókat 280 Ft és 865 Ft között kínáltak. A harmadik papírboltban egy bizonyos fajta tollat találtunk. Ez egy olyan széria, amiből gyártanak bal és jobbkezes változatot is, lényegében a toll ergonómiája a két féle kéz használatához alkalmazkodik. Ennek egységára 2470Ft. Balkezes ollókat mérettől függően 350 és 995Ft között találtunk. Ebben az üzletben még forgalmaznak balkezeseknek szánt szabáshoz való ollót is. Ez 6500 Ft-ba kerül, a jobbkezesé ugyanennyi.

Megállapítható, hogy a nagyobb tömegkereskedelemre szakosodott boltok kivételével, a kisebb, speciálisabb üzletekben kaphatóak a balkezes termékek. Áraik ráadásul nagyjából azonosak a jobbkezes eszközök áraival.

Kíváncsiságból meglátogattunk még két üzletet. Ezek speciális eszközöket forgalmaznak, amik bizonyos szakmákban dolgozóknak kínálnak termékeket. Az első egy fodrászkellék bolt volt. Egy átlagos vágóolló itt 4900Ft-ba kerül. Ezzel szemben a balkezes vágóolló ára

11.900Ft. Ez egy meglepő adat, mivel a balkezes ollónál csak a vágó él iránya, és a nyél formája különbözik, a hatalmas árkülönbséget így nem tűnik indokoltnak. A tulajdonos elmondta, hogy napi szinten nem tart balkezes hajvágó ollókat, de rendelésre szívesen hozat. Eddig ezt 3-szor kellett tennie.

A másik ilyen szaküzlet egy szerszámüzlet volt. Bádogos ollót is lehetett kapni, ami balkezesek számára készült. Ezek árai mérettől függően 2200 és 11 000 Ft között mozognak, de a jobbkezes változatok is ugyanennyibe kerülnek. A sarokcsiszolóból is létezik balkezes változat, ez nagyon drága, lényeges árkülönbséggel a jobbkezeshez képest. Például egy oltókés vagy egy permetező kétkézes eszközöknek minősül, mert át lehet őket úgy szerelni, hogy az illető számára kézre essenek.

Beszéltünk egy asztalos mesterrel is, aki balkezes. Az Ő tapasztalata az volt, hogy a speciális eszközök beszerzése különösen nehéz. Számos olyan eszköz van, amit Magyarországon nem is lehet beszerezni.

Végső következtetéseink

Az elméleti háttér feltérképezése, a kutatómunka alapos megtervezése és kivitelezése után összeültünk megvitatni a kérdőíves kutatásunk eredményeit. Átnéztük azokat a tudományos elméleteket, ismereteket és a forrásokban talált eseteket, történeteket, amelyek nagy hatással voltak mind a hipotézis megalkotásánál, mind a kérdőív összeállításánál és megvizsgáltuk az eredmények lehetséges okait is.

Végül arra a megállapításra jutottunk, hogy a feltevésünket, miszerint a balkezesek számára nagy hátrányt és gondokat okoz a munkavállalás, valamint hátrányos megkülönböztetésben részesülnének, a kutatási eredményeink nem igazolják. A balkezesek egyenlő bánásmódban részesülnek a munkaerő piacon, bár mindig akadnak kivételes esetek, nem hiába tartja a magyar mondás „A kivétel erősíti a szabályt”. Önmagukkal szemben sem érznek diszkriminációt, mindössze meg kell tanulniuk alkalmazkodni ahhoz a világhoz, amit alapjában véve a jobb kezesek uralnak, és a számukra tervezett eszközök építenek fel. Vannak dolgok, amelyekkel nehezebben boldogulnak, de képesek az alkalmazkodásra és remekül helytállnak a világban. A balkezes elméletekben felvetett tanulási problémák és az iskola elhagyás jelensége, pedig a mi mintánk alapján, nem valós feltételezés. Minden bizonnyal

kreatív és eredményes munkavállalók lesznek a balkezesek, szociális helyzetük alakulása pedig nincs összefüggésben balkezességükkel. Aktív és építő tagjai a társadalomnak.

Ami a szekunder kutatás eredményeit illeti, a pedagógus nem tud elég felkészült lenni, ha a sok jobbkezes gyermek között olykor-olykor felbukkan egy balkezes. Viszont megállapítottuk, hogy a kellő segítő szándékuk megvan a feladathoz, és teljesen pozitív, hogy akarata ellenére egyik gyermeket sem próbálták átszoktatni. Ebből az derül ki számunkra, hogy balkezesekről alkotott téves elképzelések eltűnni látszanak.

A próbavásárlás eredményesnek bizonyult. A legtöbb üzlet típusban kaphatóak balkezes eszközök, nem nagy árkülönbséggel. Néhány speciálisabb eszköz esetében viszont felfedezhető a különbség. Ami viszont kissé elkeserítő eredmény, hogy a balkezes toll vagy olló ettől függetlenül nem olyan választékban és gyakorisággal jelennek meg a polcokon, mint a jobbkezes társaik.

Kutatásunkat mindenképpen folytatni szeretnénk, mert ez egy nem reprezentatív felmérés, viszonylag kevés mintaadóval, így ez a pozitív végeredmény nem feltétlenül tükrözi a valóságot. Szeretnénk részletesebb kutatást végezni, nagyobb mintával, hogy valóban reális képet kapjunk a balkezesek helyzetéről a munkavállalásban.

Mellékletek

1. A primer kutatáshoz tartozó kérdőív

A következő kérdőívet állítottuk össze:

Életkora:év

Neme: Férfi / Nő

1. Milyen iskolai végzettséggel/ végzettségekkel rendelkezik? (Többet is jelölhet!)

- ☐ 8 általános
- ☐ Középiskola – érettségi
- ☐ Felsőfokú szakképzés
- ☐ Főiskolai vagy egyetemi diploma
- ☐ Szakmunkás képző
- ☐ Szakmai képzés (pl. OKJ)
- ☐ Nyelvvizsga

Kérem, nevezze meg a végzettséget (pl. tanító, okleveles rendszergazda stb.)

.....
.....

1. Mi a foglalkozása?

(Amennyiben még tanul, úgy írja a tanulót; de ha tanulás mellett dolgozik, kérem, írja le azt is)

.....

2. Munkája során okoz-e nehézségeket az, hogy ÖN balkezes? Ha igen, mivel boldogul nehezebben? (Eszköz-, szerszám használat, számítógép kezelés, minden lehetséges dolog)

.....
.....
.....

3. Előfordult-e már Önnel, hogy azért vesztett el, vagy nem tudott megtartani egy állást, mert Ön balkezes? (Estelegesen ezért nem kapott meg egy állást)

igen

nem

Amennyiben volt erre példa, kérem írja le, hogy milyen pozíció/ munkakör esetében történt az elutasítás.

.....
.....

4. Ön szerint mennyire vannak hátrányos megkülönböztetésben a balkezesek munkavállalás szempontjából? Értékelje 1-től 5-ig skálán!
1= egyáltalán nem; 5= nagyon is

1

2

3

4

5

5. Próbálták-e Önt valaha is átszoktatni, hogy jobb kezes legyen?

☐ Igen

☐ Nem

6. Tanulmányai során okozott-e bármilyen nehézséget az, hogy ÖN balkezes?

.....
.....
.....
.....

7. A magánéletében, családjában okozott-e problémát balkezessége?

.....
.....
.....
.....

Köszönjük, hogy válaszaival segítette kutatásunkat!

2. A szekunder kutatás első részéhez készült kérdőív

Tisztelt Hölgym/Uram!

Síkfői Judit másodéves andragógia szakos hallgató vagyok, a Nyugat-magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Karán. Szaktársammal, Ihász-Báthori Krisztiánnal a következő kérdőívet a Tudományos Diákköri Konferenciára készülő kutatásunk kiegészítésének szánjuk. Dolgozatunk témája a balkezesség. Szeretnénk a pedagógusok, tanítók részéről is képet kapni arról, hogy nekik milyen kihívást jelentenek a balkezes gyerekek.

Segítségét, válaszait előre is köszönjük!

1.Életkor:.....év

2.Nem: N / F

3.Tanított

tantárgy(ak):.....

4.Okoznak-e nehézséget/problémát a balkezes gyerekek? I / N

5.Ha igen, miben?

.....
.....
.....
.....

6.Hogyan próbálja kiküszöbölni a problémákat/nehézségeket?

.....
.....
.....
.....

7.Átszoktatja a balkezes gyerekeket? I / N

8.Szoktatott át valaha balkezes gyermeket? I / N

Forrásaink

Bertrand, Pierre - Michel: Balkezesnek lenni- Bűn vagy erény? Athenaeum. Budapest. 2005. 197. p

Hámori József: Az emberi agy asszimetriái; Dialóg Campus Kiadó; Budapest-Pécs; 2001; 131 pg.

Huba Judit: A pszichomotoros fejlesztés gyakorlati kézikönyve; Logopédia Kiadó; Budapest; 2010; 177 pg.

Kecskés Judit: Balkezesseg c. szakdolgozata, Pécs, 2008

Milsom, Lauren: Balkezes a gyermek, Gabo Kiadó, Budapest, 2008, 128pg

Paul, Diane: Balkezesek kézikönyve; Maecenas International, Budapest, 1994, 303pg

Verebélyi Kincső: Minden napok, jeles napok; Timp Kiadó; Budapest; 2005; 198 pg

http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCAQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww2.sci.u-szeged.hu%2Fembertan%2Foktatasi%2FgyakorlatokBSC%2F10.%2520gyakorlat%2FLatrealitas%2C%2520szinlatas.ppt&ei=NTuZUNSHem_Ssgbuq4GYBw&usg=AFQjCNF56Q7obUPUoQk8oaDIF39gSSAdqg&sig2=b7wLbE9pgxRWBpFQNkUJvg

Népszabadság cikk: <http://nol.hu/archivum/archiv-450683>

Laterális dominancia teszt:

Angol:

http://www.cse.yorku.ca/course_archive/2006-07/W/4441/EdinburghInventory.html

Balkezes gyermekek számára készült gyakorlófüzet:

http://www.balkezes.hu/index.php?cikk_id=5&mode=bolt